

Paul van Hooff

MAN IN DE SHIT

Zes maanden in een Boliviaanse cel

Uitgeverij Brandt
Amsterdam 2026

‘Zwart-wit gesteld wordt ieder mens geboren met een doodvonnis; je moet alleen zorgen het in de tussentijd een beetje leuk te maken.’

PAUL VAN HOOFF

Vader, schrijver en motoravonturier

19 maart 1964 – 22 augustus 2025

DEEL 1 ESPOSAS

1.

In een poging te voorkomen dat ik op straat herkend word, loop ik met een New York Yankees-baseballpetje strak over mijn schedel getrokken door het koloniale centrum van Sucre; bestemming is de school van mijn tweeling. Ik kan me niet herinneren dat ik ooit een petje droeg. De noodzaak is er niet, omdat ik hoofdhaar heb, een golvende kuif. Vanonder de klep wordt mijn blikveld tot de helft gereduceerd, wat een vaag gevoel van veiligheid teweegbrengt. In een drukke Europese stad zou mijn vermomming zeker zin hebben, maar hier niet, vrees ik: de mensen om me heen hebben Indiaans en Spaans bloed, en zijn een kop kleiner. Als Hollandse kaaskop val ik op als een boei op een kalme zee, daar helpt geen Yankees-petje tegen.

Zo nu en dan werp ik een blik over mijn schou-

der, om er zeker van te zijn dat ik niet word gevolgd – *watch your six*. De kans om opgepakt te worden lijkt me niet zo groot, maar Fatima, mijn vriendin, denkt daar heel anders over. Ze waarschuwt me keer op keer dat ik de situatie geen moment mag onderschatten. Uit voorzorg kocht ze het petje.

Het is even na twaalfen, de scholen gaan zo uit. Bij een druk kruispunt kijk ik wat langer over mijn schouder, scan vanonder de klep als een cowboy de omgeving. Het middaguur is het drukste moment van de dag. Hier, in de buurt van de *mercado central*, golft het van de mensen. Het verkeer in de smalle straten met eenrichtingsverkeer staat muurvast. Overal klinkt gekmakend getoeter. De school van de tweeling is om de hoek; eenmaal binnen, dan ben ik veilig, en kan dat malle petje ook af. Het is de bedoeling dat Santiago, Sebastian en ik via een achterdeur direct vanuit school naar de voetbaltraining gaan. Santiago zit in het gips door een scheurtje in zijn linker scheenbeen – opgelopen tijdens een potje straatvoetbal – en kan alleen toekijken. Zijn tweelingbroer Sebastián is twee dagen geleden op proef geweest bij de professionele voetbalclub Independiente Petrolero, en werd als vijftienjarige prompt ingelijfd als centrale verdediger in het reserve-elftal. Dat ik daar getuige van was, vervult me met infantiele trots. Jarenlang was ik een voetbalvader. Ik gaf mijn mannetjes hun eerste bal toen ze één jaar oud waren. Aan-

vankelijk speelde de bal met hen, maar na verloop van tijd kregen ze steeds meer grip op het leer. In de jaren daarna versleten ze de ene na de andere voetbalclub, toernooien door heel het land volgden. Ik bracht ze naar de trainingen en haalde ze ook weer op, dag in, dag uit. Mijn plek was langs de lijn, waar ik ze aanmoedigde en op een dag zag dat Sebastián vanaf de middenlijn de bal zo via onderkant van de lat het doel in ramde, ongelogen. Hoe dan ook, voor het eerst in tijden zullen we weer met zijn drieën zijn, zoals we altijd en overal met zijn drieën waren. *Los tres amiguitos*, de drie vriendjes, waarbij ik de rol van roerganger op me nam. Ik voel een glimlach op mijn gezicht; voor me ligt een droommiddag uitgestrekt.

Juist op het moment dat ik wil oversteken, voel ik een tik op mijn schouder. Als ik me omdraai, kijk ik tegen een zilveren politiebade aan, daarachter zie ik het gespannen gezicht van een *paco*, smeris. Aan zijn linkerarm hangt een aftandse motorhelm. Onder zijn bodywarmer zie ik het olijfgroene uniformjasje van de Boliviaanse politie. In een reflex deins ik achteruit. ‘What the fuck,’ hoor ik mezelf mompelen.

Na enig gefrummel bergt de *paco* de badge op in zijn borstzak. Vervolgens zet hij zijn strengste gezicht op: borende blik, borst vooruit, hoofd in zijn nek, de pose van een tweederangs soap-acteur.

‘U bent meneer Ban Jobf?’ *Ban Jobf*, zo klinkt Van Hooff in het Spaans. Ik schraap mijn keel. ‘Si.’

‘Dan bent u bij dezen gearresteerd, omdat u geen alimentatie heeft betaald,’ ratelt de paco. ‘Ik breng u meteen over naar de gevangenis San Roque. Als u rustig blijft kunnen we met de taxi, zo niet, dan haal ik de FELCC erbij. *Comprendes?* Bent u rustig?’

Met zijn hoofd schuin naar beneden gebruikt hij zijn portofoon, waarschijnlijk om te melden dat *el Holandés* succesvol staande is gehouden. Ik kijk om me heen. Ik kan een sprintje trekken naar de markt om daar tussen de mensen op te lossen, maar de tijden van sprintjes trekken zijn na mijn hartaanval twee jaar geleden voorbij. Bovendien draagt de paco een pistool op zijn heup. De FELCC is de oproerpolitie; als die langskomt word ik in een open laadbak gesmeten, en als een trofee door de stad gereden. Ik sluit mijn ogen, mijn armen vallen langs mijn lichaam. Als vastgenageld aan de grond blijf ik staan. Ik ben totaal overrompeld. Ik denk aan Santiago en Sebastián. Weldra gaan ze vernemen dat hun vader voor een half jaar achter slot en grendel gaat. We hebben elkaar deze keer slechts twee keer vluchtig kunnen zien. Twee keer!

Zwijgend wachten we op een taxi. Naast ons is een levensmiddelenwinkelje. Ik vraag aan de paco of ik een losse sigaret mag kopen, *para los nervios*, voor de zenuwen. Ik koop er voor hem ook één. Mijn hand trilt als ik hem een vuurtje geef.

‘Vanochtend om half elf kreeg ik de instructie

om je op te pakken,’ zegt de paco, terwijl hij een haal neemt. ‘Hoeveel ben je verschuldigd aan alimentatie?’

Ik zucht diep. ‘22.000 dollar.’

De paco fluit langzaam. Hij is plotseling de vriendelijkheid zelve. ‘Wow, dat is een hoop geld. Maar als je betaalt, dan sta je binnen een paar dagen weer op straat.’

‘Ik heb altijd alles betaald, tot aan een dure privé-school toe. Mijn zonen zijn nooit iets tekort gekomen. Stel dat ik het bedrag betaal, dan is het net alsof ik schuld beken. En trouwens, waar háál ik 22.000 dollar vandaan?’

‘Heb je bewijs dat je hebt betaald, afschriften, bonnetjes?’

‘Geen bonnetjes. Alles ging in goed vertrouwen.’

In mijn borst raast onafgebroken een gevoel van opwinding. Dat is in mijn geval slecht nieuws. Daar raken, zoals twee jaar geleden, mijn aderen van verstopt. De gevangenen in Bolivia behoren tot de meest onveilige ter wereld. Ik kan tegen een stootje, maar ik ben inmiddels een zestiger met een wankele gezondheid. Hoe ga ik me staande houden tussen Bolivia’s meest geduchte criminelen? Ga ik het in mijn conditie überhaupt redden? Ik heb zin om dingen in elkaar te trappen.

Een taxi stopt. We nemen beiden plaats op de achterbank. Mijn van opwinding bezwete hoofd leunt

tegen het passagiersraampje als de stad aan me voorbij trekt. Overal zie ik plekken waar ik samen met mijn zonen was. Het pleintje bij de sas-supermarkt, daar tolden en knikkerden we. Bij een wit kerkje is een veldje waar we tijdens de coronaperiode veel voetbalden. Ik voel het koude spoor van een traan over mijn wang. Ik realiseer me dat de moeder van mijn kinderen alles aan het kapot maken is. Deze shitshow heeft niets te maken met alimentatie, dit is je reinste *vinganza*, wraak. Toen ze van Santiago had vernomen dat ik in town was, had ze hem plechtig beloofd dat ze me met rust zou laten. Dat was, godverdegodver, twee dagen geleden.

Plotseling zegt de paco dat het hem ook is overkomen.

‘Mijn ex heeft me laten opsluiten toen ik een jaar na de scheiding een andere vriendin kreeg. Ze eiste vijftienduizend bolivianos aan achterstallige alimentatie. Ik zat twee maanden vast toen ze akkoord ging met een bedrag van zeventuizend. Meteen betaald. Vrouwen hebben in Bolivia veel macht. De wet staat aan hun zijde. Wij mannen hebben het nakijken.’

Vanuit de taxi kan ik de hoge muren met prikkeldraad van San Roque zien. Een bewaker met een machinegeweer voor zijn borst kijkt vanaf een looppad uit over het complex. Ik tel *nóg* twee bemande wachttorens. Ik heb de meest nare verhalen over San Roque gehoord. Dat je als *preso*, gedetineerde,

voor elk wissewasje moet betalen, en als je dat niet doet je wordt onderworpen aan zware lijfstraffen, tot gebroken botten aan toe. Ik heb welgeteld driehonderd bolivianos op zak, zo’n veertig euro. Naar ik weet heeft er niet eerder een Europeaan vastgezet. De taxi stopt op aangeven van de paco op de hoek van een kruising, zo’n honderd meter van San Roque vandaan. Als we buiten staan, maakt hij met zijn duim en wijsvinger het telgebaar. Met een vragende blik kijk ik hem aan.

‘Je bent vergeten de rit te betalen,’ zegt hij.

2.

Voor de laatste honderd meter naar de gevangenis worden mijn handen op mijn rug gebonden. Nooit eerder ben ik geboeid. Wel heb ik eerder in de bak gezeten, herinner ik me opeens. Dat was jaren geleden in Mexico, in Puerto Escondido om precies te zijn. Ik werd toen opgepakt omdat ik op straat een flesje bier in mijn hand had. De aanklacht luidde: openbare dronkenschap. Nooit zal ik de sergeant vergeten die het 'intakegesprek' met me hield. Met een schuin oog keek hij naar een pornoblaadje dat op het toetsenbord van zijn computer lag uitgespreid. Gelukkig hoefde ik toen maar één nachtje te brommen.

Ik kijk niet naar de grond, zoals de meeste mensen met handboeien dat uit schaamte wel doen; om nog iets van decorum te behouden steek ik mijn kin

in de lucht, *meebuigen met de wind, je veert vanzelf weer op, pik*, spreek ik mezelf krampachtig toe. Het metaal drukt pijnlijk op mijn polsen. Handboeien betekent in het Spaans *esposas*, vrouwen, echtgenotes.

Een ouder echtpaar dat vlak voor me de weg oversteeft kijkt me voor mijn gevoel minachtend aan. In mijn beleving wordt er over me gesmiespeld; die crimineel, vast iets met drugs, of huiselijk geweld, misschien wel moord. Ik kan het ze niet kwalijk nemen, want op z'n minst heb ik de schijn tegen. Ik zou het echtpaar willen zeggen dat niets is wat het lijkt, maar wat schiet je daar uiteindelijk mee op?

Voor de ingang van San Roque staat een lange rij vrouwen met volle boodschappentassen om hen heen. Een Indiaanse geeft haar kind de borst. In gedachten verzonken staart iedereen wat voor zich uit, wachtend tot het bezoeken begint, neem ik aan. In zo'n rij staat Fatima binnenkort ook, tenminste, dat mag ik hopen. De paco dirigeert me een brede trap op. Bang om als een zoutzak om te vallen, kijk ik goed waar ik mijn voeten neerzet. Als ik veilig boven ben, zie ik een metalen poort. Een preso, een gevangene, in rafelige kleren omarmt de spijlen, alsof hij van plan is de poort uit zijn voegen te tillen. Achter hem klinkt het als in een oerwoud, ongedefinieerde geluiden, ronkend, suizend, razend, een jungle van mensen. Boven de poort staat in gouden letters: *Recinto Penitenciario* (huis van bewaring) *San Roque*,

Sucre. Ernaast hangt een bord waarop *Pabellón 4* staat (Paviljoen 4), een pijl eronder wijst naar rechts.

Er is ook nog een vrouwengevangenis, zegt de paco, die mijn handboeien afdoet. Ik vraag in welk complex ik word ondergebracht. 'In ieder geval niet in de vrouwengevangenis,' zegt hij met een grijns. 'Als ik jou was, zou ik betalen. Je lijkt me niet het type dat in een gevangenis thuishoort.'

Ik dank de paco voor zijn advies, al met al is het best een aardige kerel die het goed bedoelt en ook maar zijn werk doet. Betalen? Over mijn lijk, de sneuvelbereidheid is in dit geval hoog. 22.000 dollar is een absurd bedrag, zeker in land als Bolivia waar een gemiddelde loonslaaf driehonderd per maand verdient, als er al werk is. Het bedrag is óók een belediging, omdat het impliceert dat ik sinds de scheiding, zeven jaar geleden, nooit iets heb bijgedragen aan de opvoeding van mijn Mannen.

De paco draagt me over aan een sergeant achter een grote houten tafel. Over en weer wordt er gesalueerd. De sergeant heeft krullend grijs haar, een vriendelijke oogopslag, op een ontspannen manier straalt hij autoriteit uit. Hij informeert naar mijn antecedenten. Terwijl hij formulieren invult en verschillende stempels zet, heb ik even de tijd om wat berichten te versturen voordat ik mijn iPhone moet inleveren. Met trillende vingers schrijf ik Sebastián dat ik niet naar de training kan komen omdat z'n

moeder me heeft laten arresteren. Als respons stuurt hij twee rijen huilende emoji's. Mijn strot doet pijn als ik slik. Ik schrijf Fatima dat het petje niet heeft geholpen, en dat ik ben opgepakt en overgebracht naar San Roque. Help! Ook stuur ik een bericht naar Anneke, mijn contactpersoon in Nederland. Ik krijg meteen antwoord dat ze de ambassade zal inschakelen. Nu heb ik nog een minuutje de tijd om een bericht op Facebook te plaatsen. *Ondanks dat la Bruja mijn kinderen heeft gezworen me met rust te laten, ben ik gearresteerd, en ga voor een halfjaar de bak in. Nos vemos. Deel dit bericht aub.* Als je niet van de hoed en de rand weet, is dit een behoorlijk vage mededeling, realiseer ik me, dus maak ik snel een selfie met de sergeant op de achtergrond en voeg de foto bij de woorden – het beeld laat een man in verwarde toestand zien.

Bruja is mijn 'koosnaam' voor de moeder van mijn kinderen. Het betekent *heks* in het Nederlands, wat de lading dekt om haar te typeren. Ik voel me gesteund door Van Dale.

heks (*de; v*; meervoud: *heksen*)

1) boosaardig vrouwelijk wezen (...).

De sergeant vraagt me een handtekening te plaatsen onder enkele formulieren; ook neemt hij mijn vingerafdrukken af, en maakt een *mugshot*. Ik zeg: 'Is het niet een beetje merkwaardig dat ik zomaar op straat wordt opgepakt en voor een half jaar de bak in word gesmeten. Ik heb geen enkel misdrijf gepleegd,

en altijd voor mijn kinderen gezorgd. In Nederland moet ik iemand half dood trappen om tot zes maanden veroordeeld te worden.'

De sergeant haalt zijn schouders op. 'Zo werkt de wet nu eenmaal in Bolivia als je geen alimentatie betaalt.'

'Maar ik ben een hartpatiënt.'

De sergeant zucht. 'Ik heb het ook aan mijn hart.' Hij gebaart om mijn telefoon. Hij weegt 'm in zijn hand, instemmend knikje. 'Als je vrij man bent, dan krijg je 'm terug.'

Plotseling voel ik mijn ogen volschieten, tranen wellen op. Ik haal mijn neus op in de hoop dat die tranen verdwijnen, maar nu beginnen ze zelfs te stromen. De hand voor mijn gezicht is de enige manier om me te verstoppen. Ik sta als een kleuter te janken, terwijl ik nog geen stap binnen de gevangenis heb gezet; dat belooft nog wat. Maar ik huil niet omdat ik de gevangenis in moet, ik huil om mijn Mannen die nu denken dat het hun schuld is dat ik opgesloten word. Wat doe je als moeder je kinderen aan? Hoe kan iemand zo hardvochtig zijn?

De sergeant rangschikt wat papieren, zet nog eens een krabbel en een stempel, roept iets naar een collega. Intussen raap ik mezelf weer bij elkaar. 'Sinds mijn hartaanval ben ik een gevoeliger mens geworden,' zeg ik tegen de sergeant die doet alsof hij me niet heeft gehoord. Geen woord gelogen, overigens.

Mijn ogen schieten tegenwoordig al vol als ik op Instagram een zielig katje zie. De situatie waarin ik verzeild ben geraakt is natuurlijk uitermate treurig, daar mag best een traantje tegenover staan, en het is maar beter dat dat hier gebeurt en niet straks in de cel. Voor je het weet, sta je als softy te boek en word je de pispaal. Je ware emoties tonen tussen gehard bajesvolk lijkt me hetzelfde als je hoofd uit de loopgraaf steken wanneer er geschoten wordt. Ik moet ineens aan Tim Robbins denken in *The Shawshank Redemption*. Over pispaal gesproken, hij werd aanvankelijk door zijn studentikoze uiterlijk continue in elkaar geslagen, tot hij van waarde bleek te zijn voor de gevangenisdirecteur, en uiteindelijk op glorieuze wijze wraak nam op het systeem. Zal ik als westerling een *blanco* zijn, een doelwit, of kan ik me aanpassen, zoals ik me tijdens mijn reizen over de wereld altijd wist aan te passen, aan welke situatie dan ook?

Ik veeg met de mouw van mijn overhemd mijn gezicht droog. De sergeant komt achter zijn bureau vandaan en gaat me zwijgend voor een lange gang in, we volgen de pijl naar Paviljoen 4. Aan het eind van de gang is er weer een grote metalen poort. 'Nuevo preso,' roept de sergeant, een nieuwe gevangene.

Een klein persoon met een rafelig baseball petje – waar is die van mij eigenlijk gebleven? – en spleetjes als ogen monstert me vanachter de tralies. Als begroeting tover ik iets van een glimlach op mijn

gezicht. Ik hoor hier geen oerwoudgeluiden, maar tot mijn verbazing het nummer 'Have you ever seen the rain' van Creedence Clearwater Revival dat ergens uit een luidspreker klinkt.

*Someone told me long ago, there's a calm before the storm.
I know it's been comin' for some time.*

Als de poort openzwaait, haal ik heel diep adem, zoals die keer dat ik in Rusland voor het eerst in mijn leven met een parachute uit een vliegtuig sprong, en stap met niets anders dan de kleren aan mijn lijf een voor mij totaal onbekende wereld binnen.